

## ISMERTETÉSEK. BÍRÁLATOK.

*Péterfy Jenő összegyűjtött munkái.* Első kötet. A Kasszelik alapítványból kiadja a Kisfaludy Társaság. Budapest, Franklin-társulat 1901. Ára 4 k. Vászonykötésben 5 k. 50 f.

Azt a szeretetteljes fölkarolást, melyben Péterfy Jenő halála után részesült, élete, de műveinek maradandósága is magyarázza. Nyomait barátai őrizték meg, munkáit a legtekintélyesebb szépirodalmi társaság adja ki. Riedl, Lederer, Patthi és Angyal emlékei, bármennyire tárgyilagosságok szerettek maradni, mégis keserű kritikák korra és emberekre. E kritikát vagy szemrehányást Péterfynek mélyebb és terjedelmesebb hatása teheti jóvá. *Angyal Dávid*, az »örök barátok« egyike gondteljesen és némi aggodással is bocsátja a tömeg kezébe azt az elévülhetlen kincsét, melyet az író szerteszórtan itt hagyott. A végzetesen kimúlt írónak élete bármennyire is kifejlődött jeles ismerőseinek ékesen szóló sirámaiban, sokban rejtély maradt s talán az is fog maradni, mert e rejtély szentségét az író szenvedéseit és pathológiáját óvatosan eltakarta egy revolverlövés. *Angyal* lelkesen, szeretettel és élénken festi előttünk egyéniségét, csak itt-ott bágyad el, midőn élet pályáján amúgy is mélyen elrejtekező barátjának belső motívumai örökre eltűntek a kutató elől. Távol áll a kornak és személyeknek bírálatától, mert az talán elítélése vagy feddő magyarázata lehetne. Közvetlenül s megkapó egyszerűséggel r. Bizonyos mélabú, de azért erőteljes hangulat vonul át az egészen. S így az egyszerű élet, melyet Péterfy lepergetett, a maga dús bensőségével és csakis harmoniájában áll előttünk. Nyugodt, klasszikus élet, melynek csak előkelő tüneményei keresték a napfényt, a keserv, a bánat, a küzdelem és az önemésztés elvonult a magány ismeretlen rejtekébe. Az egyedülvalóság démonát sejtjük, de bármily hatalmasan, nemes és szépen jelenik meg, önmagát rombolja szét.

Péterfy műveinek ez első köteténél sem irodalomtörténeti, sem esztetikai bírálatot nem adhatunk, mivel nem az egész íróval van dolgunk. Ámde az itt összegyűjtött essayk remek mivoltának erélyes hangsúlyozása kihívja a velük való foglalkozást. Mily becses örökség. Egységes és harmoniás lélek hagyatéka, mely szertefénylik esztetikai irodalmunk amúgy is szegény meggyéjében. Az essayk elrendezése bizonyos időrendben és fejlődési vagy kiválóság szerinti fokozatban halad Arany Jánosig, a kinek eposi hagyatékainak elemzése egyúttal kellemes és könnyű átmenet Homeroshoz és a görög lyrához. Van itt sok új a kéziratokból adott töredék. Ezek nemcsak a tanulmány megszokott bölcséleti sokoldalúságát és

alaposságát, hanem az önálló és eredeti fölfogás nemes egyszerűségét bizonyítják. A derűs görög világ hősi korát érzékelteti költői fölfogással. Péterfyben, a kínél német módra előbb termett az elmélet s utóbb a valósággal való foglalkozás, az esztetikus költővé magasztosúl. Mintha egy új rapsod igazi görögös fenséggel és bájjal mesélné el a régi görög regéket. A költői hajlam, a lyrai hangulat, a képek és hasonlatok szeretete, a természet bámulata, s ezek fölött az okok egyszerű kifejtése, a tárgyalás okozatos és egységes előadása minden tudákosság és tekintély hajhászás nélkül, közel hozza őt azokhoz a nagy írókhoz, a kik elméletük és gondolataik kifejtésében, az igazság felismerésében az emberiség nagy költőivel rokonok. Abstrakcióiban a költészet fényes ösvényein révedez, a nélkül, hogy a tárgyilagos szemlélettől vagy a valóságtól távolodnék és fantasztikus világba kerülne vagy transcendentalis fogalmakat halvány szavakban fejezne ki. Ősztöne volt az igazsághoz, a valósághoz s ebben nem tántorította el a német esztetikusok elvont kifejezésmódja. Ebben neki sokszor szűk és egyoldalú a tudományos terminus, de megfelelőbb a költői megvilágítás, melynél belátunk tudása mindenségének gazdagságába s mintegy résen át jobban érezzük a tudományos igazság mivoltát. Ilyennek tapasztaljuk őt a magyar vonatkozású essaykben is. Ilyen tehát Eötvös, Kemény, Bajza és Arany műveinek vagy egyéniségüknek pszichológiai megvilágításánál.

Nem tekintve azt a néhány essayt, melyet bizonyos kényszerűség miatt írhatott, mindenütt esztetikus formában jelenik a jól fölismert valóság. Tárgyát az őt megillető magaslatára állítja, még akkor is, hogyha más tekintélyektől magasabbra helyezett polczról lejjebb kellett szállítania.

A költőiség, az egyszerűség és igazság szeretetén kívül még egy hatalmas vonás öltik fel. A figyelmes olvasót már a Karthausi elemzésénél, később Kemény bírálatánál, Bajza ifjúsága festésénél, de még Arany öszikéinél is magával ragadja Péterfy melancholikus hangulata, mely nem az épp melancholikus tárgytól eredő meghatottságból ered, hanem Péterfy kedélyének objektív megszólamlása. A természet szeretete, mely őt Kemény regényeiben, Arany eposaiban annyira lebilincseli, a rajzolt éji hangulatoknak varázsa, a pusztának emlékképe, a télies és őszi színek érzése, vagy az elhaló természet tárgyairól vett hasonlatok, melyekkel sokszor találkozunk irataiban, mind az ő egyéni, tiszta, nemes és rendkívül erélyes melancholiájából fakadnak. Mintha meghatotta volna a nagy világegyetemnek komoly melancholiája, anélkül azonban, hogy az enyészet miatt kétségbeesnék vagy homályosabb interieurbe helyezné gondolatait vagy éppenséggel eltérülne az igazi valóságtól. Ez magyarázza életszeretét és élettagadását is. Írásaiban pedig ez vonta el ismét a rideg abstrakciótól az élet igazi színdús forrásához. És ez teszi egyedülvalóságát fényessé. Ez szüli benne egyúttal, mint azt Ibsen és Dante tanulmányaiból kiolvassuk, a végzetszerűség hitét is, anélkül azonban, hogy itéletét valahol is megbénítaná.

Ennyit az első kötet általános hatásáról.

Irodalomtörténeti jellegét talán még korai volna fejtegetni.

M. Gy.